

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии. – М., 1957.
- 2 Будагов Р.А. Введение в науку о языке. - М., 1965.
- 3 Володина М.Н. Когнитивно-информационная природа термина и терминологическая номинация: Автореф. дис. д-ра филол. наук. - М., 1998.
- 4 Гак В.Г. Об относительности лексикологических категорий в лексикографии // Проблемы учебной лексикографии и обучения лексики. - М., 1987. - С. 21.
- 5 Герд А.С. Язык науки и техники как объект лингвистического изучения // Филологические науки. – 1986. - № 2. - С. 48-56.
- 6 Канделаки Т.Л. Значение терминов и системы значений научно-технических терминологий // Проблемы языка науки и техники. - М., 1970. - С. 12-92.
- 7 Кацнельсон С. Д. Содержание слова, значение и обозначение. - М., 1987. - С. 170.
- 8 Мишланова С. Л. Терминоведение XXI века: история, направления, перспективы // Филологические науки. - 2003. - № 2. - С. 94-101.
- 9 Прохорова В.Н. Семантика термина // Вестн. МГУ. Серия 9. Филология. – 1981. - № 3. - С. 23-32.
- 10 Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. - М., 1989.

Надійшла до редакції 6 червня 2006 р.

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА СТАЛИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ТА РЕЧЕНЬ З ФЛОРИСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ)

Т.О. Алексахіна

У статті висвітлюються питання національної специфіки сталих словосполучень та речень з флористичним компонентом в українській, англійській та французькій мовах. Виявляються квіти, притаманні лише якійсь певній мові. Так, для української мови – це мак, для англійської – це троянда, для французької – це загальне поняття квітки. Подається тематична класифікація, яка ґрунтується на семантичних значеннях квітів.

Як відомо, фразеологічний фонд мови – це «дзеркало, в якому лінгвокультурна спільнота ідентифікує свою національну самосвідомість» [1, с. 9]. Адже саме фразеологізми нібито вказують мовцям особливе бачення світу, ситуацію. У внутрішній формі більшості ФО наявні такі значення, які надають їм національно-культурного колориту.

Під час дослідження сталих словосполучень та речень (надалі ССР) з флористичним компонентом в українській, англійській та французькій мовах ми виявили, що в українській мові найчастіше трапляється назва квітки мак (із 140 ССР - 100) на позначення краси, вчинків, фізичних якостей та розумових здібностей і т. ін. Щодо англійської мови, то тут найуживанішою є назва «троянда» (із 160 ССР - 110), яка використовується для позначення плинності часу, праці, сором'язливості, краси взагалі тощо. У французькій мові ми опрацювали 180 ССР, з яких 120 мають у своєму складі взагалі назву «квітка», яка означає і життя, і одиниці виміру, і манеру поведінки, і розумові здібності, і таке ін.

Все це, на нашу думку, пов'язане з національною специфікою, яка вказує на неповторні зразки людської логіки та світооцінки, що сприяє виявленню особистостей менталітету різних народів.

Так, слово «мак» в українській мові пов'язане, по-перше, з ідеєю молодості, краси взагалі та жіночої вроди зокрема, наприклад: *гарна дівка, як маківка; цвіте, як маківка*. Червоний цвіт маку був символом дівочої чистоти, його вплітали у віночки. Однак символом краси була не лише квітка маку, а і його плід – маківка. Вона вважалася ідеалом

красивої форми голови, наприклад: *голова, як маківка*. Привертало увагу й недовге цвітіння маку (пелюстки опадають через два дні), що свідчить про швидкоплинність людського життя, наприклад: *пішов мій вік, як маків цвіт*. У християнській літературі поширений мотив того, що маки ростуть на крові розп'ятого Ісуса Христа. Отже, мак – символ безвинно пролитої крові.

У народі відомі снодійні властивості маку. А сон завжди був символом смерті, наприклад: *маку найвсія – очманів; на мак розбити – вщент; маком сісти – загинути*.

Іноді найдорожчу людину – матір – порівнювали з маківкою, наприклад: *да нема цвіту, світлого над маківкою, да нема роду, ріднішого над матінкою*. Маківка вважалася також символом роду, очевидно, тому що в ній, за народними повір'ями, міститься сімсот чи більше мачин (зерняток).

Повсюдне вживання зерен маку пов'язане насамперед з культом плодючості (як аграрним, так і любовно-еротичним), символом якого він був.

«Макові зерна як символ безмежності зоряного світу і його астральної сили й досі зберігають своє значення. І до сьогодні мак освячують двічі на рік – на Маковія і Спаса. Найяскравіше таке значення символу виявляється в різдвяному обряді приготування ритуальної страви – куті, де макові зернята символізують безконечну множинність зірок Всесвіту» [2, с. 39].

Квітка маку, освячена на Маковія, мала чарівні властивості, була найпершою помічницею для людей і худоби від хвороб, пошестей, всіякої нечисті і лиха. А дівчата на Благовіщення заплітали в коси зілля з маку, щоб добре коси росли, а також вважали його символом краси і кохання.

Часто навколишній світ, оселя зіставлялися саме з маком, наприклад: *сей світ, як маків цвіт*. Окрім того, мак символізував світанкову зорю (наприклад: *ой зацвіла маківка, зачала бриніти*), наділявся магичною, захисною силою.

Важливе місце посідає мак і в похоронному обряді. Коротке цвітіння маку символізує передчасну смерть. В Україні побутував і побутує сьогодні звичай класти в труну померлого предмети, якими він користувався за життя, до них належав і мак. У цьому звичаї мак має значення оберегу. А ще мак потрібен у потойбічному світі щоб оборонитися від чортів та дияволів. Щодо захисної дії зерен маку, то в народі не існує надійнішого засобу і проти самовбивць, упирів, перелесників тощо. Мак може захистити людей, їх оселі, посіви, худобу. Також мак виступає як засіб при лікуванні різних хвороб.

Підсумовуючи вищесказане, ми можемо зазначити, що мак – це символ безмежності зоряного світу, Сонця і зорі, сну і смерті, плодючості і заспокоєння, швидкоплинного життя, краси, молодості та кохання, безвинно пролитої крові та надійній оберег від нечисті [3, с. 33-47].

Для англійської мови найуживанішою виявилася квітка троянди, вона є національною емблемою цієї країни. Майже невідома тут до XIV століття, вона з'явилася при дворі англійських королів незадовго до початку кривавої ворожнечі між Йоркським і Ланкастерським домами і так зачарувала їх своєю красою, що ті й інші помістили цю квітку на своєму гербі, перший вибрав собі білу, а другий – червону, внаслідок чого розбрат, що виник між Генріхом VI Ланкастером та Едуардом Йоркським за право на англійський престол, має назву війни червоної та білої троянд: *Wars of the Roses*.

Слугуючи спочатку лише символом ремесла акторів, які могли з'явитися поза театром у звичайному одязі, але з трояндою на черевиках, вона перекочує на вбрання найвишуканіших модниць і модників Англії

і стає символом краси та витонченості. Згодом нею прикрашають наречених, устеляють шлюбне ліжко, що символізує чистоту і святість. Пізніше вона стала символізувати небесну досконалість та земну пристрасть, час і вічність, життя і смерть, плодючість, красу, мовчання і таємницю.

Троянда є емблемою весни, повної життєвої краси, кохання, символом радощів, розкоші, витонченості наприклад: *fresh as a rose* (буквально «свіжий, як троянда») – гарний, як троянда; *bed of roses or bowl of cherries* (буквально «ліжко з троянд чи чаша вишень») – легке, безтурботне, щасливе життя; *to live in a bed of roses* (буквально «жити в ліжку з троянд») – розкошувати, жити в розкошах; *path of roses* (буквально «доріжка з троянд») – шлях, укритий трояндами. Також вона символізує рай, наприклад: *a bed of roses* (буквально «ліжко з троянд») – райські кущі.

Однак троянда була й символом смерті, її колючки – це біль, кров і тортури. У похоронному обряді вона символізує вічне життя, вічну весну, воскресіння, тому її вирощували в садах у склепах.

Троянда є також символом мовчання. Її вішали чи малювали на стінах залів для нагад, що символізувало таємність та обережність.

Отже, ми можемо відзначити, що для Англії символ троянди містить у собі поєднання духовного і суцього, божественного і земного, життя і смерті [4:442].

Опрацювавши фонд ССР з флористичним компонентом французької мови, ми відзначили, що частіше за все у ній вживається взагалі назва «квітка». (Це слово походить з давньофранцузького *flour*, пор. франц. *fleur*). Врода, духовна досконалість, природна невинність, весна, молодість, доброта – все це символізує квітка, наприклад: *a la fleur de femme, fleur de vin* (буквально «квітка жінки, квітка вина») – найчарівніша жінка; *la fleur des pois* (буквально «квітка гороху») – цвіт суспільства; *la fleur des ans* – квітучі роки; *semé des fleurs* – посипані квітами.

Квітка – це лаконічний символ природи, її досконалості, емблема круговерті – народження, життя, смерті й відродження. Жодне свято у Франції не відбувається без квітів. Французи вважають, що якщо немає цих гарних рослин, то й немає свята. Квітка для них символізує вірність, відданість, життєрадісність, закінчення зими, перемогу над смертю. У них навіть жодної поштової листівки немає без квітки, що свідчить про її важливість. Акцентуючи на цьому увагу, французи створили театр квітів, де ставлять п'єси, героями яких є різноманітні квіти. Тематичний аналіз матеріалу свідчить, що найчастіше вживані назви квітів у складі ССР – полісемантичні. Пор.: мак в українській мові означає:

- жіночу вроду: *гарна дівка, як маківка*;
- красу і прикрасу взагалі: *сей світ, як маків цвіт*;
- одиницю виміру: *дуля з маком* – «абсолютно нічого»; *на макову росину* – «ніскільки, нітрохи»;
- покарання: *втерти маку* – «суворо покарати, побити кого-небудь, добре провчити»;
- вчинки: *вскочити у мак* – «сказати щось не до ладу, зробити що-небудь недбало»;
- становище: *сісти маком* – «потрапити в скрутне, безвихідне становище, зазнати поразки, невдачі в чому-небудь»;
- соціальні відносини: *нехай буде з гречки мак, коли жінка хоче так*;

- розумові здібності: *їж, дурню, бо то з маком; ще мак росте у голові; вкочити у мак* – «хтось молодий, недосвідчений, нерозумний»;
- сором'язливість: *почервоніє, як мак; мов маків цвіт* – «червоніючи, соромлячись»;
- достаток: *коли в червні біб зацвіте, то найбільший голод буває, а коли мак, то не так.*

Слово троянда в англійській мові має такі значення:

- життя, життєвий шлях: *path strewn with roses* – «шлях, вкритий трояндами»;
- недоліки: *better be stung by a nettle than pricked by a rose* – «краще, щоб тебе ужалила кропива, ніж вколола троянда»;
- сором'язливість: *colour rose to one's cheeks* (буквально «колір троянди на чийось щоках») – «почервоніти, зашарітися»;
- історичне: *land of the rose* (буквально «земля троянд») – «Англія [троянда – національна емблема цієї країни]»; *Wars of roses* (буквально «війна троянд») – «війна Червоної і Білої троянд у XVст.»;
- соціальне становище: *under the rose* (буквально «під трояндою») – «позашлюбний»;
- жіночої краси: *rose between two thorns* (буквально «троянда між двома колючками») – «вродлива жінка, що сидить між двома чоловіками»; *fair as a rose* (буквально «чистий, як троянда») – «гарний, прекрасний, як троянда»;
- всякому своє: *a rose by any other name would smell as sweet* (буквально «троянда під іншим ім'ям все одно має пахнути приємно») – «йому хоч кіл на голові, а він усе своє»;
- фізичні якості: *milk and roses* (буквально «молоко і троянди»), *as red as a rose* (буквально «червоний, мов троянда») – «кров з молоком»; *to be fresh as rose* (буквально «бути свіжим, як троянда») – «бути повним сил, квітучим, зовсім не стомленим, свіжим, як сиріжка».

Слово «квітка» у французькій мові має такі лексико-семантичні варіанти:

- суспільство: *fleur des pois* (буквально «квітка горошку») – «цвіт суспільства»;
- сентиментальність: *se monter le vert en fleurs* (буквально «показувати зелений колір квітки») – «плекати надії, мріяти»;
- назви квітів: *fleur aux dames (fleur de piques)* (буквально «квітка дам, квітка Великодня») – «сон-трава»;
- життя, життєвий шлях: *chemin de fleurs* (буквально «шлях квітів») – «шлях, вкритий квітами»;
- всякому своє: *fleur fanée porte graine* – «зав'яла квітка йде у сім'я»;
- одиниці виміру: *a fleur de qch* (буквально «квітка чого-небудь») – «в рівень з чимсь, на рівні чогось»; *a fleur d'eau* (буквально «квітка води») – «на поверхні води».

Серед наведених нами тематичних груп ССР можна виділити індивідуальні, притаманні лише певній досліджуваній мові. Зокрема, для української мови такими специфічними групами є «пори року»: *весна красна квітками, а осінь плодами; весна багата на квіти, а хліба в осені позичає; з'явилися біля оселі півники – весна присіла на призьбі; березень з водою, квітень з травою, а травень з квітами; почекай, маю, зварю тобі квітки в чаю; у червні весело жити: квіти цвітуть, солов'ї співають; у липні літо маківкою повито; і «покарання»: втерти маку – «суворо покарати, побити кого-небудь, добре провчити»; пришити квітку – «давати клички кому-небудь, образати когось в'їдливими*

репліками, дошкульними словами, давати прізвиська, насміхатися над кимсь»; *щоб твоя могила диким маком поросла*.

Для англійської мови такими значеннєвими групами виявилися: «історія»: *land of the rose* – «Англія (троянда – національна емблема цієї країни)»; *Wars of roses* – «війна Червоної і Білої троянд у XVст.»; *under the rose* – «нишком, таємно, потайки (етимол. лат. sub rosa. - троянда була символом мовчання у стародавньому Римі)»; «траур»: *to push up the daisies* – «померти, сконати, дати або врізати дуба»; *floral offerings* – «квіткові підношення»; *no flowers* – «квітів просять не приносити (примітка до оголошення про похорон); ніяких ознак співчуття, трауру»; «праця і лень»: *to eat lotus* – «нічого не робити, байдикувати»; *gather ye rose buds while ye may* – «не відкладати на завтра те, що можна зробити сьогодні»; *gild the lily, paint the lily* – «прикрашати те, що й так красиве, марно витрачати час, робити щось безглузде, товкти воду в ступі, переливати з пустого в порожнє»; «почуття насолоди, очікування»: *as welcome as flowers in May, April showers bring may flowers* – «дуже бажаний»; *look (or see) through the rose – colored glasses* – «дивитися крізь рожеві окуляри», «бачити щось кращим, ніж воно є»; *take a rose - colored view of something* – «оптимістично дивитися на щось»; *to gather life's rose, to pluck the flowers of pleasure* – «зривати квіти насолоди».

Щодо французької мови, то тут ми виокремили такі групи: «таємниця»: *pot aux roses* – «таємниця, секрет»; *fleurer le pet* – «вишукувати»; *découvrir (trouver) le pot aux roses* – «розкрити тайну»; *flairer le pot aux roses* – «відчувати щось не те»; *semer de fleurs le bord du précipice* – «намагатися приховати небезпеку»; *serpent caché sous des fleurs* – «прихована небезпека»; «сентиментальність»: *se monter le vert en fleurs* – «плекати надії, мріяти»; *a l'eau de rose* – «сентиментальний»; *petite fleur bleue* – «романтична мрія, сентиментальність»; *cultiver la petite fleur bleue* – «розводити сентименти»; *fleur bleu* – «блакитна квітка, сентиментальність».

Отже, наявність як індивідуальних, притаманних лише певній мові, так і загальних, спільних для досліджуваних мов тематичних груп ССР пов'язана з національно-культурною специфікою та історією українського, англійського та французького народів.

SUMMARY

The article focuses on the question of national specification of phraseological units and idiomatic constructions with floristic component in Ukrainian, English and French. By method of choice for the specified analysis there was found the flowers, which belongs to only alone language. So, for the Ukrainian is poppy, for the English is rose and for the French is flower at all. Also there is a subject classification, which is based on the semantic meaning of the flowers.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Телия Л.И. Русская фразеология.-М., 1996.-С. 9.
- 2 Братко-Кутинський О. Символіка світобудови //Людина і світ. – 1981. - №11. – С. 39.
- 3 Заблук Н. Мак у віруваннях, обрядах і звичаях українців //Рідна школа. - 1999. - №6. – С. 33-47.
- 4 Войнович В.М. Українська міфологія. - К.: Либідь, 2002. – С. 442.

ДОВІДНИКИ

- 1 Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник. - К.: Радянська школа, 1969.
- 2 Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові.- К.: Наукова думка, 1975.
- 3 Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь: В 2 кн. - М.: сов. энциклопедия, 1967.
- 4 Коцура В.П., Потапенко О.І., Дмитренко М.К. Словник символів культури України.- К.: Міленіум, 2002.

- 5 Словник фразеологізмів української мови / За ред. В.М. Білоноженка та ін. - К.: Наукова думка, 2003.
- 6 Удовиченко М. Г. Фразеологічний словник української мови: В 2 кн.- К.: Вища школа, 1984.
- 7 Рецкера Я.И. Французско-русский фразеологический словарь.- М: сов. энциклопедия, 1963.
- 8 Венгренювська Г.Ф., Венгренівська М. А. Французько-український фразеологічний словник.-К.: Радянська школа, 1987.
- 9 Тресиддер Дж. Словар символів.-М.: REFL-book, 2001.
- 10 Французькі прислів'я та приказки.- К.: Радянська школа, 1961.
- 11 Литвинов П.П. Англо-русский фразеологический словарь с тематической классификацией.- М.: Яхонт, 2000.
- 12 Українські прислів'я та приказки /За ред. С. Мишанича та М. Пазяка.-К.: Дніпро, 1983.
- 13 Гварджаладзе И.С., Джуаншер И.М. Английские пословицы и поговорки.- М: Высшая школа, 1971.
- 14 Rey A., Chantreau S. Dictionnaire des expressions et locutions. - P. : Les Usuels du Robert, 1984.

Надійшла до редакції 6 червня 2006 р.

К ПРОБЛЕМЕ ПОНИМАНИЯ ПРИРОДЫ И СУЩНОСТИ ИСТИНЫ: ФИЛОСОФСКИЕ И ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

В.Н. Вандышев

В статье рассматриваются актуальные проблемы развития представлений о сущности и природе истины в европейской философской культуре, литературе и естественнонаучном познании. Существенным аспектом исследования есть то, что автор использует значительный материал из библейской, апокрифической и оккультной литературы, что позволяет более глубоко представить существенные моменты, связанные с разными концепциями и понятиями истины. В статье также показано отличие понятий «истина» и «правда», хотя порой их рассматривают как тождественные.

Проблема истины лежит в плоскости целостного человеческого видения мира. Трудно назвать имя известного учёного, мыслителя, философа или богослова, который в своих исканиях не апеллировал бы к истине. Трудно назвать и какой-нибудь период из писаной истории человечества, когда бы не размышляли о природе и сущности истины. Нынче же в эпоху, когда «иметь» значит больше чем «быть», очевидно, перестали понимать человека как воплощение мира, как микрокосм. Человек стал существом весьма абстрактным – он стал всего-навсего среднестатистическим потребителем. Такого рода представления ушли далеко в сторону от столбовой философской традиции, которая соотносила мир в человеке и человека в мире, что и было путём, подвигающим к истине.

Проблема существования и сущности истины породила многообразные толкования и представления о ней. Я полагаю, что той глубины и напряжённости дискуссий о сущности и природе истины, которой она достигла в Новое время, ни до того времени, ни после того времени не было. Так, в частности, в своих работах Г.В. Лейбниц (1646-1716) писал об истинах вечных, всеобщих и необходимых, об истинах гипотетических, инстинктивных и нравственных, об истинах метафизических, случайных, физических, об истинах разума и факта и др. Однако абсолютной истины он ни разу не упомянул. Размышляя о глубинном происхождении вещей, Лейбниц подчеркнул: «Но чтобы показать несколько яснее, каким образом из вечных, или существенных,